

Jegyzetek az alánok történetéről

1.

Az *alán* népnek sohasem szenteltek a történészek megkülönböztetett figyelmet, annak ellenére, hogy a nevük gyakorlatilag az európai kontinens minden országának a történetében ilyen vagy olyan mértékben szerepelt.

Az utolsó hipotézis (sajnos, ennek a szónak a valódi értelmében is) az ismert norvég földrajztudóstól és utazótól, Thor Heyerdaltól a skandinávok kelet-európai származásával kapcsolatban nemcsak megerősítette azoknak az érdeklődését az *alánok* iránt, akik korábban feléjük fordultak, hanem újabb kutatókat is vonzott, akik az említett hipotézisben néhány olyan probléma megoldását látták, amely a törzsek migrációjával és az etnoszok Európa területén való kialakulásával volt kapcsolatos.

Az forrás, amelyre Thor Heyerdal hivatkozott, a «Ynglinga saga (Az Ynglingeek története)» volt, amelyet Snorri Struluson krónikaíró alkotott.

Az «Ynglinga sagában» eléggé részletesen esik szó az *ászok* földjéről, amely a Tanaisz alsó folyásánál helyezkedik el – ahogyan a Don folyót az ókorban nevezték. A régi időkben az ászok vezetője bizonyos Odin volt, nagy és bölcs vezér, aki varázserővel rendelkezett. A van nevű szomszéd néppel való törzsi háborúban, amelyek váltakozó sikerekkel folytak: az *ászok* hol győzte, hol vereséget szenvedtek. Számomra ez bizonyítja, hogy Odin nem isten volt, hanem ember, hiszen az istenek nem tudnak veszíteni. Végül is a vanokkal vívott háború békével végződött, de a Tanaisz alsó folyásához rómaiak érkeztek, és az *ászok*, a hosszas háborúzástól meggyengülve, kénytelenek voltak északra vonulni.

Figyelmesen olvastam a sagákat és összeszámoltam, hogy Odintól a Széphajú Haraldig (X. század) harmincegy emberöltő telt el. Minden egyezik: a Fekete-tenger északi vidékét a rómaiak éppen az időszámítás előtti első évszázadban hódították meg. Azonkívül egyszerűen meglepődtem, amikor megtudtam, hogy az ászok törzse és a vanok a valóságban is létező népek, akik az időszámítás előtt az itteni helyeken éltek. Amikor megtekintettem a térképen a Don alsó folyásának a vidékét és megláttam az «Azov» szót, akkor egyszerűen nem tudtam másként olvasni, mint «Az Hov», hiszen az ónorvég «hov» szó templomot vagy szent helyet jelent.

Érdemes néhány, a témával kapcsolatos jellemző gondolatot kiragadni a világszerte ismert «Ynglinga saga (Az Ynglingeek története)» c. műből.

*«A földkerekség, ahol az emberek élnek igen tagolt öblökkel. A földet körül vevő óceánból nagy tengerek nyúlnak ki. Tudjuk, hogy a tenger Nervasundtól egészen Jorsalandáig elnyúlik. Ebből a tengerből északra egy hosszú öböl nyúlik, amit Fekete-tengernek neveznek.» Ez háromfelé osztja a világot. A Fekete-tengertől északra terül el a Nagy-, vagy Hideg-Svédország. Sokan azt tartják, hogy Nagy-Svédország nem kisebb a nagy szaracén országnál, számosan pedig a fekete emberek országához hasonlítják. Svédország északi része a fagyok és a hideg miatt pusztaság, mint ahogyan a fekete emberek országának a déli része is a forró nap miatt. Ott óriások és törpék, valamint fekete emberek és különféle furcsa nemzetségek élnek. Hatalmas vadállatokban és sárkányokban szintén bővelkedik a vidék. Északról a hegyek közül, a lakott helyeken túl Svédországon végig folyik egy folyó, amelynek a valódi neve Tanaisz. Korábban Tanakviszlnek vagy Vanakviszlnek nevezték. A Fekete-tengerbe ömlik. A torkolatánál található területet akkor a vanok országának nevezték, vagy a vanok lakóhelyének. Ez a folyó háromfelé osztja a világot. Azt, ami keletre van, Ázsiának nevezik, azt, ami nyugatra, Európának. Ázsia országát a Tanakviszlől keletre az *ászok* országának, vagy az *ászok* lakóhelyének, az ország fővárosát pedig *Aszgardnak* nevezi. Az ország*

vezetőjét pedig Odinnak nevezik. Ott egy nagy templom volt. Ősi szokás szerint tizenkét pap szolgált benne. Áldozatok voltak kötelesek bemutatni és bíraskodni a nép felett. Diáknak nevezték őket, vagy főpapoknak. Minden ember köteles volt nekik engedelmeskedni és tisztelni őket. Odin nagy harcos volt, és sokat járta az országot, és sok államot meghódított. Annyira sikeres volt a harcban, hogy minden csatában felül tudott maradni, és emiatt az emberek úgy hitték, hogy a győzelem mindig az ő oldalukon marad. Amikor a csatába küldte a harcosait vagy a többi alárendeltjét, először mindig a fejükre helyezte a kezét és megáldotta őket. Az emberek hittek benne, hogy akkor a siker biztosítva van. Amikor az emberei a szárazföldön vagy a tengeren bajba kerültek, segítségül hívták őt, és úgy tartják, hogy mindig segített rajtuk. A legbiztosabb támasznak tartották. Gyakran olyan távolra kelt útra, hogy sokáig hiányzott.

Odinnak két fivére volt. Az egyiket Venek, a másikat Vilinek hívták. Ők irányították az országot, amikor Odin távol volt. Egyszer, amikor Odin olyan messzire kelt hadra, és sokáig volt távol, az **ászok** elvesztették a reményüket, hogy valaha is visszatér. Akkor a fivérek kétfelé osztották az örökséget, és mindketten feleségül vették az asszonyát, Frigget. De ezután Odin hamarosan visszatért, és akkor visszafogadta magához az asszonyát.

Odin háborúba ment a vanok ellen, de nem tudták őket meglepni és védelmezték a saját hazájukat, a győzelem hol az **ászok**, hol a vanok oldalán volt. Tönkretették és feldúlták egymás országát. Amikor mindketten megunták, béketárgyalásokba kezdtek, egyezséget kötöttek és kicserélték a foglyaikat. A vanok a legjobb embereiket adták – Gazdag Njerdát és a Fiát Frejrát, az **ászok** pedig cserébe azt, akit Henirnek neveztek, és azt beszélték, hogy jó vezér válik majd belőle. Magas növésű és igen csinos volt. Az **ászok** vele együtt küldték, akit Mimirnek hívtak, nagyon bölcs embert, a vanok pedig szintén a legbölcsebbet adták cserébe. Kvaszirnak hívták. Amikor Henir megérkezett a vanok lakóhelyére, mindjárt megtették vezérnek. Mimir mindenre megtanította. De amikor Henir gyűléseken volt és Mimir nem volt vele, és határozatot kellett hozni, akkor mindig így beszélt: «hadd határozzanak a többiek». Ekkor kitalálták avanok, hogy az **alánok** becsapták őket. Elfogták és lefejezték Mimit, a fejét pedig elküldték az **ászoknak**. Odin fogta Mimir fejét és megtörülte fűvel, hogy megelőzze a rothadást, ráolvasást tartott felette, és olyan erőt öntött bele, hogy az beszélni kezdett és sok titkot feltárt neki.

Odin Njerdát és Frejrát papoknak tette meg, és ők voltak az **ászok** főpapjai. Freja Njerd lánya volt. Papnő volt. Először megtanította az **ászokat** a varázslatra, ahogyan ez a vanoknál szokásos volt. Amikor Njerd a vanoknál volt, a saját nővérevel élt házasságban, mert az volt ott a szokás. A gyermekeik Frejr és Freja voltak. Az **ászoknál** az ilyen közeli rokonokkal tilos volt a házasság.

Nagy hegyerinc húzódik északkeletről délnyugat felé. Ez választja el Nagy Svédországot más országoktól. Nem messze tőle délre terül el a türkök országa. Odinnak nagy birtokai voltak ott. Abban az időben a római vezetők hadjáratokat vezettek az egész világban és minden népet meghódítottak, és sok uralkodó elmenekült akkor az országából.

Mivel Odin jós és varázsló volt, tudta, hogy az ő ivadékai a világ északi táján fognak letelepedni. Lóra ültette a fivéreit, Vet és Vilit, Aszgard uralkodóit, minden dajával és számos más néppel együtt maga is útra kelt. Először nyugatra indult Gardarikába, azután délre, a szakák országába. Sok fia volt. A szakák minden országát elfoglalta és a saját fiait tette meg uralkodónak. Azután észak felé vette az útját, a tenger felé, és letelepedett egy szigeten. Ez ott volt, amelyet ma Odin szigetének neveznek Fonban. Azután északra küldte Gevjunt az öblön keresztül földek keresésére. Element Gülvihez és szántókat ajándékozott neki. Element az óriások lakóhelyére és teherbe esett egy óriástó les szült négy fiút. Szután ökörré változtatta őket, befogta azokat az eke elé és Odin szigetével szemben felszántotta a földet a tengerben. Ott most Szelund szigete található. Ettől kezdve ott lakott. Vele házasodott össze Szjeljd, Odin

fia. Hlejdrrben éltek. Ott pedig, ahol előbb földek voltak, tó keletkezett. Legnek nevezték el. Ennek a tónak az öblei Szelund csücskeire hasonlítanak.

*Odin pedig, amikor megtudta, hogy keleten Gülvinél jó földek vannak, elindult oda, és békét kötött Gülvivel, aki eldöntötte, hogy nem fog uralkodni az **ászok**on. Odin és az **ászok** sokszor versenyeztek Gülvivel a ravaszságban és egymás becsapásában, és az **ászok** mindig felül kerekedtek. Odin letelepedett a Leg tónál, ott, ahol most Ó-Szutungi található, nagy templomot építettek, ahol áldozatot mutattak be az **ászok** szokásai szerint. Minden földet, amelyet megszerzett Szigtunnak nevezett el. Ott telepítette le a papokat is. Nkert Hoatunban élt, Frejr Uppsalában, Hejmdall Himinbergben, Tor Trudvangban, Baldr pedig Brej Dablikban. Odin mindegyiküknek jó hajlékot adott.*

Mint igazságot emlegetik, hogy amikor Odin a papokkal együtt megérkezett az északi országba, akkor azzal a mesteri tudással kezdték az embereket oktatni, amellyel azok ettől kezdve rendelkeztek. Odin volt a leghíresebb mindegyikük közül, és az emberek mindent megtanultak tőle, amellyel rendelkezett, bár nem is mindent oktatott. Most el kell mondanunk, miért is volt annyira híres. Amikor a barátai között ült, olyan gyönyörű és fenséges volt, hogy mindenki lelkét felvidította. De a harcban szörnyű volt az ellenség számára. És mindez azért volt, mert úgy tudta az ábrázatát változtatni, ahogyan akarta. Szintén olyan szépen és simán tudott beszélni, hogy mindenki, aki csak hallgatta őt, a szavait igazságnak tartotta. Az ő beszéde olyan világos volt, hogy most költészetnek tartanak. Mind ő, mind a papjai mesterei voltak az éneklésnek, az északi országokban tőlük ered ez a művészet. Odin úgy tudott tenni, hogy az ellenségei a harcban vakokká és süketekké váltak, vagy réműlettel teltek meg, az ő fegyverei úgy sebeztek, mint a bozót, és az ő harcosai páncél nélkül vetették magukat a harcba, dühöngve, mint a veszett kutyák vagy farkasok, a pajzsukat verve, és erősek voltak, mint a medvék vagy a bikák. Ölték az ellenséget, és sem tűz, sem vas nem tudott nekik ártani. Az ilyen harcosokat berszereknek nevezték.

2.

A tudósok régen figyelmet szenteltek a skandinávok és az **ászok** közötti kapcsolatnak, de ennek a feltételezésnek a magyarázatával nem tudtak szolgálni. G. V. Vernadszkij feltételezése: «Abban az időben történt, amikor a Baltikumtól az Azovi-tengerig tartó régi varjág útnak a végső pontja a Don torkolata, a kezdete pedig a Nyugati-Dvina volt. Ezen az úton a forgalom két irányban történt, amennyiben nem minden Keletre elindult skandináv harcos és kereskedő maradt ott örökre. Sok kalandot kereső svéd néhány évet Keleten töltve és meggazdagodva idővel hazatérhetett a balti szülőföldre. Az előző helyen új nevet kapott, amely a mesés országra, hőstetkekre, és kalandokra emlékeztette». E motívumok alapján az **Ász** név (női alakja az **Ásza**) elterjedt személynévvé vált Skandináviában. Néhány norvég fejedelem a kilencedik és a tizedik évszázadban az **Ász** nevet viselte. Az «**ász**» szótag az olyan férfi nevek képzésében volt használatos, mint az **Aszmund**, **Aszkold**, stb. Ugyanilyen véleményre jutott a skandináv sagákat tanulmányozó P. Šafařík: «A skandinávok sok vallásos szertartást az alánoktól kölcsönöztek... Az olyan **alán** tulajdonneveket (a családneveket, keresztnéveket), mint az **ászi**, még az ősidőkből a kalandozó normanok hozták be Skandináviába».

G. V. Vernadszkij állítása nemcsak a «rendszerint az előző helyen új nevet kapott» feltételezésen alapul, hanem a történelmi tapasztalaton is – meggyőző mennyiségű hasonló jelenséggel találkozhatunk a múltban, és a jelenben is. De az adott esetben a földrajzi és a tulajdonnevek átvitele nem bír «komp» jelleggel – Skandinávia – Kelet – Skandinávia, hanem «egyirányú»: Kelet – Skandinávia, mint az **ászok** Észak-Európába való áttelepülésének az eredménye.

A birtokba vett területet az áttelepültek szintén Svédországnak nevezték, hasonlóan ahhoz, ahogyan ez az «Ynglinga saga (Az Ynglingek története)» c. műben is történik, s amely a Tanaisz (Don) alsó folyásának a vidékén terült el.

A történeti forrásokból következik, hogy az ászok országának valós elhelyezkedése megfelelt az «Ynglinga saga (Az Ynglingek története)» c. mű állításának: «Az **ászok** országa vagy az **ászok** földje Tanakviszltól (Tanaisztól) keletre levő ország Ázsiában, a fővárosát pedig Aszgardnak nevezik».

Az **ászok** lakóhelyéről tökéletes meghatározást nyújt Josephus Flavius: «Fentebb már említettem, hogy az **alán** nép a **szkítáknak** a Tanaisz folyó és a Meótisz-tó közt lakó része». Közvetett megerősítését találjuk ennek Marcus Annaeus Lucanusnál (39–55. év): «Tanaisz partjaival a föld részeinek nevet ad, Ázsia és Európa határául szolgál, válaszvonalként elkülönítve kanyarulataival a szárazföldet, a világnak egyszer ennek, másszor annak a része felé hajlik».

De az **ászok** története értelmezésének döntő meghatározójaként G. V. Vernadszkij állítása szolgál, amellyel gyakorlatilag a vele kapcsolatban levő minden tudós megegyezik: «A kaukázusi **alánokat** **ászoknak** vagy **oszoknak** nevezték – ebből származik az a név, amelyet a mai napig az utódaik, az **oszétek** is viselnek». «**Alánia** neve az **alánoknak** nevezett törzsektől származik, amelyet a saját nyelvükön '**ász**'-oknak hívnak» – írta a XV. században élő Iosafat Barbaro velencei kereskedő.

Az egyetemes történettudományban az «**alánok**» népnév sokkal jobban ismert és gyakrabban használt, mint az «**ászok**», és valószínűleg, az «**ász-alán**» szinonimákat időbeli tényezőkként kell tekintenünk: bizonyítékaink vannak arra vonatkozóan, hogy a korai középkorban a Fekete-tenger északi partvidékének és a Kaukázusnak ezeket a lakóit mindvégig inkább ászokként ismerték. Ez a következtetés azon a tényen alapul, hogy az ászok népnév vált a földkerekség legnagyobb szárazföldjének – **Ázsiának** (Ázsiának) a nevévé: először így hívták az **ászok** lakta földet, azután a tőlük keletre elhelyezkedő térséget is. Nyilván a későbbi változások miatt az «**alánok**» vált használtabbá és vált a napjainkban is az **Alán** Köztársaság nevévé. Mindenesetre az orosz krónikákban nem egyszer éppen az **ász** (**jász**) nevet említik:

- «A 6537. (1029.) esztendő nyarán Jaroszláv a **jászok** ellen vonul és legyőzi őket».
- «A 6626. (1116.) esztendő nyarán ...Jaropolk Vlagyimirovics fejedelem a polovecek földje ellen megy, a Don partjához, és itt sok földet elfoglal, és 3 polovec várost is: Galicsot, Csesjujevet és Szugrovot, sok **jászt** és **jász** feleséget hozott magával foglyul».
- «A 6888. (1380.) esztendő nyarán megérkezvén a horda kánja kíséretében a többi kánnal, az összes tatár és a polovec erővel és a felsorolt hadnéppel – böszörményekkel, velenceiekkel, cserkeszekkel, **jászokkal**, burtaszokkal; úgyszintén Mamajjal lélekben és gondolatban is egy Agajlo Oljesardovics litván fejedelem az összes lengyel és litván erővel; s velük egyetértésben Oleg Ivanovics rjazanyi fejedelem».

3.

Az **alánok** említéseként a történelemben a **roxolánok** nevet tartják, amelyet kételemüként kell szemlélnünk: rox-alánok, ahol a «rox» – jelző, «világosat, fehérét» jelent, azaz a «roxalánokat» mint világos (fehér) alánokat kell értelmeznünk. Az ilyen nevű nép a Boristhenestől (Dnyepr) keletre lakként volt ismeretes Strabón görög (származása szerint) történetíró számára, aki időszámításunk kezdetén élt, de megközelítően két évszázaddal előbbi forrásokra támaszkodott. Azonban elfogadva azt az állítást hogy a «kaukázusi **alánokat** **ászoknak** vagy **oszoknak** nevezték», ezt az időbeni tájékozódást minimum félezer évvel előretolhatjuk.

Arról van szó, hogy az az ország (pontosabban országcsoport), amelynek nevében jelen van az «ász» szó, már a Kr. e. 7. évszázadban élő Jeremiás próféta idejében is létezett – a jövődölése formájában is: «Tűzzetek ki zászlót az egész földön; fújjátok meg a trombitát a népek között. Készítsétek fel ellene háborúra a népeket (Babilonról van szó – A. G.); hívjátok össze ellene Ararát, Minni és Askenáz országait! Vezessétek elő a lovasságot, mint fullánkossáskát» (Jeremiás, 51/27). Nem fogunk erővel bizonyítékokat keresni ahhoz, hogy «Askenáz országai» Kelet-Európában vagy annak közelében terültek-e el – elegendő megállapítanunk, hogy szomszédosak voltak az araráti királysággal, amelynek a lokalizációja (erről lejjebb) meghatározott.

Ha tudjuk azt, hogy a próféta nyelvén az «s» betű «sz»-nek hangzik és olvasandó, akkor az

«*Askenáz országai*» – «Aszkenáz országai» (az Ószövetség bizonyos kiadásában és a Próféták Könyvében így is írják: Aszkenáz, Aszkenáz országai) azok a földek, amelyeken az «ász-kenázik» éltek. Jelen pillanatban nem lehet meggyőződéssel hangoztatni, mit jelent a népnév második tagja: «kenáz» – lehetséges, hogy jelző, a «roxnak» felel meg, mint a rokszalanokban, de az első értelmezésében semmi kétség nem lehetséges. Emlékezzünk rá, hogy az *asszírokat* (ráirányítva a figyelmünket: asszíriákat) a *szkíták* igen hasonló szóval nevezték – *askuaz* (aszkuaz), a görög forrásokban a területük a Tanaiszhoz (Donhoz) csatlakozott, *Aszkániának* vagy Aszhanátnak nevezték. Más szóval, az *ászok* alatt a *szkítákat* kell értenünk, pontosabban a különféle törzseiket, valamilyen jegyek mondjuk totem alapján s következképpen az *ászok* – nem kívülről adott, hanem önelnevezése annak a népnek, amelyet a görögök (és csakis ők) *szkítának* neveztek.

A fentebb említetteket hangsúlyozva alá kell húznunk, hogy a tudósok között mindinkább elterjedt az a vélemény, hogy a nagynépvándorlás abban a mértékben, amelyet a hivatalos historiográfia tulajdonít neki, nem volt, hanem sokkal nagyobb jelentőséggel bírtak «az etnikai és a faji következményei» (G. V. Vernadszkij kifejezésével), amelynek eredményeképpen az *ászok (alánok)* etnosz a mai napig fennmaradt. Azon kívül az ilyen állásponttal magyarázható a Fekete-tenger északi vidékétől és a Kaukázustól a Földközi-tenger keleti vidékéig széttelepült *ászok* elterjedtségének a nagysága, – amiért a mai Kis-Ázsia Nyugati részén található római provinciát Efezosz fővárossal, szintén Ázsiának nevezték. Ez a provincia magában foglalta Frígiát, Cariát, Lydiát és Moesiát, azaz a mai Kis-Ázsia nyugati részét: a mostani Délnyugat-Törökországban a mai napig létezik egy jellemző nevű város – *Alánia*.

4.

Az *alánok* származására vonatkozóan két változat létezik: az iráni és a török. Bár a témánk szempontjából ez nem alapvető fontosságú, megjegyezzük, hogy a kutatók többsége az elsőt részesíti előnyben, tekintetbe véve azt a nyomós érvet, amelyet V. I. Abájev, az ismert oszét tudós hangoztat: «az '*alon*' terminus a fonetika oldaláról kétségtelenül az óiráni *digor* – arij formát mutatja». Az oszétek önelnevezése – «*iron adam*» («iron nép»); az országukat pedig *Irisztonnak* hívják. A grúz krónikákból «*ovszi*» néven ismertek, az országuk neve pedig – *Ovszeti*.

Ugyanakkor az *alánok* török nyelvűségének a hívei kitartóan hangoztatják, Abú'l-Fidá (13. sz.) közlésére alapozva: «A szomszédóságukban található nép török fajta, *ászoknak* nevezik őket; ez a nép egyazon származású az *alánokkal*», vagy a szintén 13. évszázadban élt Muhjiaddin al-Magribi: «A kaukázusi népek közül legnyugatabbra a kaszok népe volt, keletebbre távolabb éltek az azkjasik, abházok és az *alánok*. Az abházokat kivéve mindannyian keresztények voltak, mindegyiket töröknek tartották». Megjegyezzük azt, hogy az alánok török nyelvűségének az érvei nemcsak a kaukázusi *Alániában*, de még az

elődeiknél is megtalálható. G. V. Vernadszkij így vélekedik az **alánok** iráni gyökereinek a verziójáról:

«Kr. e. a IV. évszázad kezdetén a **szkítákra** kényszerítő hatást kezdett gyakorolni egy másik iráni népcsoport – a **szarmaták**». Kr. e. a II. évszázad végén elfoglalták a Fekete-tenger partvidékét. A leghatalmasabb törzs az **alánoké** volt közülük, amelyik a hunok megérkezéséig kiváló lovasokként emelkedtek ki a sztyeppéken. Az évszázadok alatt mint jól felfegyverzett harcosok váltak ismertté, akiknek a fegyverei gazdagon voltak drágaságokkal díszítve. A fegyverek maradványai – a hosszú kopják és a hosszú vaskardok – az Észak-Kaukázus és Dél-Oroszország kurgánjaiból kerültek elő. Ezek tulajdonképpen egy jellemző művészi stílus, a **szkíta** «állatstílus» továbbfejlesztett változatai. Erre a zománc és drágaköves berakás gazdagon való felhasználása volt a jellemző. Az 1864-ben előkerült ismertté vált novocserkaszki kincsek feltehetően az első évszázadban élt gazdag **alán** uralkodóké voltak. Jóllehet az alánok tipikus nomádok voltak, de idővel néhány nemzetség az állandó megtelepedést választotta közülük».

Érdekes közlemény az **alánokról** Ammianus Marcellinus római történetíró írása: «Nincs semmilyen kunyhójuk, nincs gondjuk a föld művelésére, hanem hússal és bőségben levő tejjel táplálkoznak szekereken ülve, melyeken fakéregből domború fedelet raknak, és így vonulnak azokkal a végtelen kiterjedésű pusztaságokon. (...) Az alánok csaknem valamennyien nyúlank természetű, szép külsejű, közepesen szőke hajú és kissé mogorva tekintetük miatt félelmetes emberek. (...) Se templom, se szentély náluk nem található, hiszen még egy szalmatetőt sem látni sehol, hanem barbár szokás szerint meztelen kardot szúrnak a földbe, s azt hadistenként, az általuk birtokolt terület oltalmazójaként állhatatosan tisztelik. (...) A szolgaságot nem ismerik, mert mindnyájan nemesi vérből származnak. Törzsfőnöknek ma is olyan férfiakat választanak, akik hosszú hadi tapasztalattal tekintélyt szereztek».

Az **alánok** további történelmi sorsa több mint érdekes. Különleges helyet foglal el benne az úgynevezett vandálokkal – (feltehetően) germán törzsekkel – való szövetség, akik az Odera és a Visztula vidékén laktak. Az **alánok** és a **vandálok** egyesített hadai az V. évszázad kezdetén elérték a Pireneusokig és egy sereg győzelmet arattak a rómaiak fölött, elfoglalták Hispániát. A vandálok letelepedtek Galíciában és Betikában, amelyet ma Andalúzia néven ismernek – az általunk már ismert V. G. Vernadszkij feltételezte, hogy ennek a dél-hispániai provinciának az elnevezése a vandálok itteni jelenlétéhez kapcsolható: Vandalúzia. Az **alánok** (ászok) még egy északkeleti hispániai provinciának, **Katalóniának** is nevet adtak, amelynek a fővárosa **Barcelóna**: Kat-alánia, Barsz-alánia.

A 428. esztendőben az alánok és a vandálok, folytatva s szövetséget, elfoglalták Észak-Afrika partvidékét, megalapították itt az 534-ig létező királyságot, és az Európába irányuló expedíciós hadjárataik hídfőállásává tették, amely legismertebb eredménye Róma 445-ben történt elfoglalása és lerombolása volt.

Az **alánoknak** (akik végül is asszimilálódtak az arabokkal) Észak-Afrika területén való tartózkodásáról Tunisz, Algír, Marokkó lakóinak az **alánokkal** való antropológiai, kulturális, társadalmi és lingvisztikai hasonlóságai tanúskodnak. Európában, a kontinens ezen részén, amint azt az «**Alánok** Nyugat-Európában» c. munkájában V. B. Kovalevszkaja bizonyítja, néhány száz helynév tanúskodik az **alánokhoz** való kapcsolatáról. Következésképpen nemcsak az **alán-ászoknak** Európa területén való vándorlásáról kell beszélünk, hanem arról is, hogy egy részük itt megtelepedvén, nemcsak településeket alapított, hanem egész területeket is, mint például **Aszkánia** grófsága (Askanien váráról) Germániában vagy **Alençon** (Alanszon) területe Franciaországban.

A vanok istenei ugyanolyan helyet foglalnak el a régi skandinávok vallásában és mitológiájában, mint az ászok istenei: Loki és Frei nem maradnak el a jelentőségükben Adin és Frigg mögött. És ha megalapozottan állítja Thor Heyerdal, hogy a skandinávok (norvégek, svédek és dánok) – lényegében etnikai folytatásai a délkeletről Észak-Európába vándorolt **ászoknak**, akkor, következésképpen, a vanokkal kapcsolatban is igaz – más szóval, a skandináv népek jelentős részének az ereiben az **ász** véren kívül van vér is folyik.

Ezzel együtt szükséges hangsúlyoznunk, a vanok népéről semmiféle, sőt a legáltalánosabb ismerettel sem rendelkezünk. Gyakorlatilag egyedüli, jóllehet jelentős, bizonyítékként a létezésükről hozzánk eljutó, az itt lakó népek neveiben létező kapcsolatok szolgálnak, mint a víznevek: pl. Van és Szevan tó nevei; néhány nyelvész ebből a töből eredezteti a Jereván helynevet is.

Azt az államot, amely ezen a területen az ókorban létrejött a Vanok Királyságának nevezték, de Urartuként inkább ismertebb. Kr. e. 9. évszázadban az asszír források mint egyedüli államot említik a ezen a területen. A vanok a Kr. e. 6. évszázadban a médek által történt meghódításuk után is fennmaradtak.

Urartu történetét illetően meggyőzőnek látszik I. M. Gyakonova és G. A. Melikisvili álláspontja, hogy a biblikus hegy, amely menedéket adott Noé bárkájának, az «Ararát» – az Urartu királyság nevének téves magyarázata. A Teremtés könyvében valóban az Araráti hegyekről (Urarti) van szó, azaz olyan hegyekről, amelyek Urartu királyság területén található. «Ararát országairól» van szó, ha visszaemlékezünk Jeremiásnál is, ahol a többes szám tökéletesen megfelel a valóságnak, amint jól ismerjük, hogy az Urartu királyság különböző önálló államok szövetsége volt.

Az Urartu királyság fennállásának időkerete, amint kiderült, nemcsak nem mondott ellent az «Askenázi országok» vonatkozásában, de megfelelt annak, amint a «Ynglinga saga (Az Ynglingeek története)» szerint az ászok és a vanok viszonyában is fontos argumentumot lehet találni az utóbbiak létezésének a bizonyítására.

Nincs kétség afelől, hogy az **ászok** és a vanok közötti érintkezések mindaddig megvoltak, míg Odin törzsének egy részét Északra nem vezette – ami azt jelenti, ha az analógiát követjük, az új lakóhelyre az ászokkal együtt vanok is érkezhettek. Ezért nem lehet elutasítani, mint tökéletesen megalapozatlan véleményt, azt a felvetést, hogy a vandálok törzse, amely, mint ismeretes szövetségben volt az **ászokkal** –, akikkel együtt meghódították a Pireneusi-félszigetet és Észak-Afrikában létrehozták a Vandál királyságot –, maguk a vanok lennének (**van-d-alani**). Annál inkább, hogy a vandál törzsek germán származásáról nincsenek bizonyítékaink, sőt átláthatatlan függöny borítja azokat az okokat, amelyek az **alánokat** a germán-vandalokkal olyan hosszú ideig fennálló szövetségre ösztönözték, amely abban az időben a vanokkal teljesen természetes lett volna.

6.

A közelmúltban, amikor a hazájukat elhagyó **alánok** vándorlásának végső pontjaként Észak-Afrikát tekintették, a hivatalos verziót is meg kell vizsgálnunk.

Időszámításunk kezdetére az **alánokat** a leigázás fenyegette: az ászok földjei nem váltak a törzseket és népeket alárendelő római politika kizárólagos főirányává. Ha Claudius és Néro császárok ideje alatt Róma törekedett is a kezeit rátenni a Fekete-tenger vidékének északi részére és a Kaukázusra, – ezek nagyrészt diplomáciai próbálkozások voltak, az új provinciák, Thrákia és Moesia megalakítása után – a birodalom próbálkozásai nyíltak voltak, egészen a helyőrségek a Tauridákba való elhelyezéséig, amelyek a dákokkal készülő háború egyik legfontosabb feltételének voltak tekinthetők.

Emlékeztetünk rá, hogy Thor Heyerdal, aki a saga szövegére alapozva («Abban az időben a római vezetők hadjáratokat vezettek az egész világban és minden népet

meghódítottak, és sok uralkodó elmenekült akkor az országából», az *ászok* távozása fő okának ebből az országból azt tartotta: «a Tanisz alsó folyásához rómaiak érkeztek, és az *ászok*, a hosszas háborúzástól meggyengülve, kénytelenek voltak északra vonulni».

Ezzel együtt meg kell jegyeznünk, hogy nincs semmiféle utalás a «hosszú háborúkra» – hamarosan a rómaiak a valamiféle helyi háborúiról lesz szó: «alighogy – írja A. Panov, – Agrippa (római császár – A.G.) megérkezvén valamiféle komolyabb háborús cselekményt indítani Boszporusz ellen, de már maguknak a római katonai erőknek a felvonulása egészen hatékonyan mutatkozott és a boszporusziakat meghódításra készítette».

És az *ászok* mindnyájan, Odin, a bölcs vezér vezetésével, a lehetséges római expanzió következményeit helyesen felmérve, nem kívánták kockára tenni a törzsszövetség életét és az utódaik sorsát, elindultak jobb sorsot keresni: «Mivel Odin jós és varázsló volt, tudta, hogy az ő ivadékai a világ északi táján fognak letelepedni. Lóra ültette a fivéreit, Vet és Vilit, Aszgard uralkodóit, minden papjával és számos más néppel együtt maga is útra kelt. Először nyugatra indult Gardarikába, azután délre, a szakák országába». Azonban nem minden *ász* követte Odint – egy részük, nyilván a nagyobb, a saját földjükön maradt.

Az *ászoknak* a Fekete-tenger északi partvidékéről való «kivonulásának» eléggé pontos időpontját ki lehet számítani, arra alapozva, amit az «Ynglinga saga (Az Ynglingek története)» a később Dánia nevet viselő országról mesél, amelyet Odin dédunokája Frondi irányított. Mindez Augustus császár uralkodása alatt történt: Kr.e. 41 – Kr.u. 14. Ezen kívül, van még egy pontosítás is: «amikor Krisztus született». Odin útja is ismeretes: «Először nyugatra indult, Gardarikába, azután délre, a szakák országába. Sok fia volt. A szakák minden országát elfoglalta és a saját fiait tette meg uralkodónak. Azután észak felé vette az útját, a tenger felé, és letelepedett egy szigeten. Ez ott volt, amelyet ma Odin szigetének neveznek Fonban».

7.

Thor Heyerdal hipotézisének valószínűleg megvan a maga alapja, arra kötelez, hogy sokkal szélesebb szemszögből kell szemlélnünk az *ász-alánok* történetét, mint idáig tettük. A kutatók előtt új lehetőségek nyílnak a valóságos történelmi helyzetek értelmezésére, történjenek azok Európában az időszámítás előtti időszak végén vagy az időszámításunk kezdetén. A levont következtetések a kontinens életének a vizsgált időszakban a legszélesebb aspektusait érintik, de a legáltalánosabban, az *alánokkal* kapcsolatosan már most is megállapíthatjuk:

- Az *alánok* (*ászok*) történetét a Kr. e. első évezrednek közepénél nem későbbben kell elkezdenünk.
- Az *ász-alánok* letelepedésének a területe a Fekete-tenger partvidékének északi részét, a Kaukázust és Kis-Ázsiát foglalja magába.
- Az *alánok* Európa sok népének igen fontos etnikai alkotójává váltak, különösen Franciaországban, Spanyolországban, a Skandináv országokban, de ha Európában az *ászok* asszimilálódtak a helyi törzsek által, akkor Skandináviában fordított volt a helyzet: az *ászok* asszimilálták a helyi lakosságot (az *ászok* szerepét az orosz történelemben külön fogjuk tárgyalni).

Kevésbé ismert, de érdekes és jellemző az a tény: hogy a «Historika Brittonum» krónika szerzője az *alánokat* tartotta Európa ősatyjainak.

Arkagyij Gajszinszkij:

Alánok–vandálok–szvébek

1.

A «Jegyzetek az alánok történetéről» c. tanulmányban («Darjal, N^o5, 2004») a legáltalánosabb módon tekintettük át az **alán** (*ász*) nép jelentőségét Európában. A vandál és a szvéb törzsekkel való szövetségüket tekintve csak egyes vitatott mozzanatokat érintettünk a múltjukból.

Ebben a munkában azokat a kérdéseket, amelyek a fenti szövetség fennállásával kapcsolatosak, az alábbiakban szélesebb nézőpontból is áttekintjük.

2.

A 370-ik esztendőben a hunok eljutottak a Don és a Kubán partjaiig.

Úgy vélik, hogy a hun nyomásra nyugatra vonuló **alánok** valahol a Rajna vidékén állapodtak meg, itt megegyeztek a helyi törzsekkel az együttes ténykedésben, azaz szövetséget hoztak létre, de a válasz arra a kérdésre: hogy ki volt a kezdeményező, mi vezetett az **alánok**, a vandálok és a szvébek megegyezéséhez – nincs.

406-ban, amikor az **alánok**, vandálok és szvébek már egyesült erői megkezdtek a Rajnától nyugat felé irányuló mozgásukat, egymást követő három esztendőn keresztül legyőzték a gall törzsek ellenállását, meghódították az Ibériai-félsziget jelentős részét. Az általuk meghódított földeket a jövevények a következő módon osztották fel: Az **alánok** Luzitániában (a mai Portugália) és Új Karthágó (Hispánia keleti része) földjén telepedtek le, a vandálok és a szvébek – ennek megfelelően a keleti és nyugati Galíciában (Hispánia (északnyugati része).

428-ban az **alánok** és a vandálok Hispániában otthonossá válva sikeres hódító háborúra vállalkoztak Észak-Afrikában, és megalapították a Vandál királyságot. Figyelmet érdemel sevillai Izidor (Isidorus Hispalensis) megjegyzése: «Amikor a vandálok átmentek Afrikába, Galícia csak a szvébek uralma alatt maradt».

3.

De milyen okok miatt tartják a tudósok a fenti szövetséget érthetetlennek? Úgy tűnik, – itt az tűnik megmagyarázhatatlannak: hogy a keletről érkező **alánok** értesítették a helyi törzseket a hun veszélyről, és arról, hogy velük betetőzve, egyesüljenek a hódítók visszaverésére. Valóban, ilyen feladatot sokkal könnyebb együttesen megoldani, de úgy tűnik, az egyesült erők egészen ellentétes feladatra vállalkoztak, mint az ellenség megtámadása, nyilvánvaló céljuk új lakóhely keresése volt. Egy másik dolog is érthetetlen: a vandálok és a szvébek miért fogadták a földjükre betörő **alánokat** tárt karokkal, hiszen a «germánok» közötti sem kisebb sem nagyobb összetűzésről nem rendelkezünk bizonyítékkal, és meghatározó különbség az **alánokkal** való kapcsolataikban sem létezett közöttük. Azon kívül, az **alánoknak** és a **szarmatáknak** a Rajna partjainál való megjelenéséről szóló bizonyítékok kétségeket hagynak az **alánoknak** az előbbi lakóhelyükhöz közeledő hunok miatti helyváltogatásával kapcsolatban.

Ismert, hogy Aurelianus római császár 270-ben «döntő ütközetet vívott a szvébekkel és a **szarmatákkal** és fényes győzelmet aratott». Ha nem tágitunk az elfogadott nézőpontunktól, s a szvébeket germánoknak tartjuk, ismét visszatérünk az előbbi kérdésünkhöz: mi vonzotta egymáshoz az etnikailag különböző származású törzseket, és miért egyesültek a szvébek a **szarmatákkal**?

Két év múlva, a palmyrai (Nabatea) felkelést leverve, ugyanaz az Aurelianus fényűző győzelmi menetet rendezett, amin sok egyéb mellett, a római fegyverek hatalmát demonstrálandó, részt vett «nyolcszáz pár gladiátor, nem számolva a barbár törzsekből való

fogyokat, – blemmákat, akszomitokat, arabokat a Boldog Arábiából, indiaiakat, baktriaiakat, *alánokat*, *roxolánokat*, *szarmatákat*, frankokat, duvébeket, vandálokat, germánokat összekötözött kezekkel, foglyokként».

Aureliánus valóban jó hadvezér volt, és noha csak négy esztendő telt el uralkodóként, igen sokat tett a birodalom elveszített birtokainak a visszatéréséért és a határok megerősítéséért. De hol csatázott az *alánokkal* és a *roxolánokkal*? Hiszen addig, amíg a hunok nyomására nyugatra nem vonultak és Róma potenciális ellenségeivé váltak, még pontosan 100 esztendőnek kellett eltelnie. Ez alatt az idő alatt a rómaiak semmiféle katonai megmozdulást azokon a területeken, ahol az *alánok* éltek, nem vezettek, ami teljesen bizonyos, és a Római Birodalom európai keleti határait irányuló *alán* próbálkozás is csak egy fordult elő, nem később a 3. évszázad második felénél.

4.

Az *alán–vandál–szvéb* szövetségben a vandálok láthatóan vezető szerepet töltöttek be, és a történelemben ezt a három népet a 'vandálok' közös név alatt emlegetik. Így a királyságot is, amelyet az európai hódítások folytatásaként a szövetségeseik Észak-Afrikában alapítottak, vandálnak neveztek, jöjjön a «*rex Vandalorum et Alanorum*» – «*a vandálok és az alánok királya*» titulust használták.

Azon szerzők többsége, akik a szvébeket és a vandálokat említik, rámutat, hogy ezek a törzsek a germánokhoz tartoztak, néha pontosítva: keleti-germánokként, a Rajnán túliakként (a Rajna keleti partját véve alapul). Nem fogunk visszaélni az alábbi általánosítható vélemény idézésével:

«A vandálok – germán nép, ahogyan Plinius, Suetonius Tranquillus és Cornelius Tacitus közli, és a Vandál folyónál éltek. Ez a folyó az ő királynőjük nevét viseli; most Isztulának és Viszlának nevezik»

A vandáloknak a Viszlával való kapcsolatáról Mathias Miechów lengyel történész «A két Sarmátia története» c. munkája alapján elterjedt legenda, hogy a vandálok és a szvébek is ugyanahhoz az etnoszhoz tartoznak mint a lengyelek. «A Nagy Lengyelországnak és Sziléziának azokon a vidékein a lechek, akik lengyelek, elszaporodtak, az Isten kegyelméből egészen megnőtt a számuk, és benépesítették Vandáliát, azaz Lengyelországot, a Vandál folyónál, amit manapság Viszlának neveznek, Pomerániát, Cassubiát és az egész Germán tenger vidékét úgyszintén, ahol most Marka, Lübeck és Rostock található, egészen Westfáliáig. Különböző neveket kaptak, amelyek a lakosság különböző vidékeinek feleltek meg». Azokat, akik a Szvéb folyónál laktak (teuton nyelven Spree vagy Spreu) szvébeknek nevezték el. Másokat a közelükben levő – halmokról és buckákról, amelyeket lengyel nyelven bruginak neveznek (brogi), burgundoknak kezdtek nevezni. Így a többieket is: drevljánoknak és travjánoknak (dzewiane et trawiane), akik a nevüket a fáról és a fűről kapták». Más szóval, Miechow szerint, a szvébek is és a vandálok is, lényegében a szlávok ivadécai; amellyel Prokopius is egyetért, aki arról ír, hogy a germánok a szvébeket és vandálokat valamint a szövetségeseiket szlávoknak tartották.

Azonban a szvébek és a vandálok szláv származásának sok forrás ellentmond, egyebek között a 8. sz. végén írt «Langobárdok története» c. munkájában Paulus Diaconus közli az előtte zajló fél évszázad eseményei kapcsán: «*a Szkíta Skandináviában* élő vandálok, amikor annyira elszaporodtak, hogy nem fértek el a földjükön, elhatározták, hogy a lakosság egyharmad részének elmenetelével csökkentik a számukat... és valóban a vandálok egyharmada ... elment a szigetről...» Amint látjuk, Paulus Diaconus – távol maradva a vandálok lehetséges szlávosságától – úgy tartja, hogy elmentek a Rajnához «*Szkíta Skandináviából*», szigetnek nevezi azt, amely alatt mi a mai Skandináv félszigetet értjük.

Ezzel együtt komoly alapunk van kételkedni abban, hogy a «*Szkíta Skandinávia*» alatt észak-európai területet kell értenünk. D. I. Ilovanszkij, ismert orosz történész a források

sokaságának elemzése alapján a következő elképzelésre jutott: «de minden valószínűség szerint ez az elnevezés (Skandinávia – A.G.) egy délebbi országból ment át északra, pontosan ugyanúgy, mint a *Szkítia* elnevezés is, amely fokozatosan módosult, és olykor egészen nagyfokú változáson ment át. Szűkebb értelemben ez a mai Dél-Oroszország volt, szélesebb értelemben – a határai északon egészen az óceán partjáig terjedtek, keleten Közép-Ázsia sztyeppéibe veszttek bele. Később ezután ez a név, ha nem is tisztán, de fokozatosan, néhány országban, főleg pedig Skandinávia vagy Skandia formájában maradt fenn. Megkockáztatjuk a következő feltevést: nem innen származik-e az a félreértés, amelynek alapján a középkorban annyira elterjedt szokás volt a népeket a ködös és alig ismert Skandináviából származtatni? Ha valamilyen országot meg lehet nevezni bizonyítékként, és nem vélt *vagina gentiumként*, akkor szűkebb értelemben ez az ókori *Szkítia*, azaz Oroszország déli fele a vele összetartozó Dunai síksággal és a Kárpátok környékével. Itt még Herodotos szerint is annyi sokféle nép lakott. Innen fokozatosan északra és nyugatra költöztek szét. Ennek következtében, amikor *Szkítia* neve az Északi-tenger messze partjaira is áttért, ezeken a partokon elhomályosodtak az emlékek *Szkítiáról*, mint a régi hazáról, és a krónikáírók ezeket az emlékeket Skandináviához kezdték el hozzákapcsolni».

Az ilyen szemlélet az ókori Európa történelmét érintő forrásoknak sokféle közlését megmagyarázza, beleértve a számunkra már ismerős Paulus Diaconust is, akire «Az Ynglyngek történetével» közös szemszögből kell tekintenünk, amelynek a szerzője írott forrásokra és a szóbeli hagyományra is támaszkodva, arról beszél, hogy időszámításunk kezdetén az *ászok (alánok)* egy része Odin vezérrel az élén a Fekete-tenger északi vidékéről az európai északra települt át. Emlékezzünk a saga kezdő fejezetére: «A földkerekség, ahol az emberek élnek igen tagolt öblökkel. A földet körül vevő óceánból nagy tengerek nyúlnak ki. Tudjuk, hogy a tenger Nervasundtól egészen Jorsalandáig elnyúlik. Ebből a tengerből északra egy hosszú öböl nyúlik, amit Fekete-tengernek neveznek.» Ez háromfelé osztja a világot. A Fekete-tengertől északra terül el a Nagy-, vagy Hideg- Svédország. Sokan azt tartják, hogy Nagy-Svédország nem kisebb a nagy szaracén országnál, számosan pedig a fekete emberek országához hasonlítják. Svédország északi része a fagyok és a hideg miatt pusztaság, mint ahogyan a fekete emberek országának a déli része is a forró nap miatt. Ott óriások és törpék, valamint fekete emberek és különféle furcsa nemzetségek élnek. Hatalmas vadállatokban és sárkányokban szintén bővelkedik a vidék. Északról a hegyek közül, a lakott helyeken túl Svédországon végig folyik egy folyó, amelynek a valódi neve Tanaisz. Korábban Tanakviszlnek vagy Vanakviszlnek nevezték. A Fekete-tengerbe ömlik. A torkolatánál található területet akkor a vanok országának nevezték, vagy a vanok lakóhelyének. Ez a folyó háromfelé osztja a világot. Azt, ami keletre van, Ázsiának nevezik, azt, ami nyugatra, Európának. Ázsia országait a Tanakviszlől keletre az *ászok* országának, vagy az *ászok* lakóhelyének, az ország fővárosának pedig **Aszgard** a neve. Az ország vezetőjét pedig Odinnak hívják. Ott egy nagy templom volt.»

A vanok lakóhelye, ahogyan a saga említi, ott terült el, ahol : «északról a hegyek közül, a lakott helyeken túl Svédországon végig folyik egy folyó, amelynek a valódi neve Tanaisz. Korábban Tanakviszlnek vagy Vanakviszlnek nevezték. A Fekete-tengerbe ömlik. A torkolatánál található területet akkor a vanok országának nevezték, vagy a vanok lakóhelyének. Ez a folyó háromfelé osztja a világot. Azt, ami keletre van, Ázsiának nevezik, azt, ami nyugatra, Európának».

Ugyanakkor a Vanok Országának nevezték Urartu ókori királyságot is, amely néhány törzsi egyesülést is magában foglalt, amelyek közül a legnagyobb a hasonló nevű állammal megegyező nevű vanoké volt. Elképzelhető, hogy Urartu királyságnak a 6. évszázadban a médek által történt megsemmisítése után a megmaradt vanok átköltöztek a Tanaisz alsó folyásának a vidékére (Tanakszvil), amely Vanakvislként (Vanok folyója) lett ismert.

De ha «a Tanaisz (Don) torkolatánál levő vidéket akkor Vanok Országának vagy Vanok Lakóhelyének nevezték, akkor lehetséges, hogy a Vanok Országá az Ászok Országával volt határos, mert a Don torkolatának a vidékén helyezkedett el az Ászok temploma (Az-Hov –Azov – K.J.B.)».

Teljesen érthető, hogy a jövevények és az őslakosok közötti első kapcsolatok katonai jellegűek voltak: «Odin háborúba ment a vanok ellen, de nem tudták őket meglepni és védelmezték a saját hazájukat, a győzelem hol az **ászok**, hol a vanok oldalán volt. Tönkretették és feldúlták egymás országát», és itt az «ország» alatt a Vanok Országát kell értenünk – «a Tanakszvil torkolatának a vidékét», az Ászok Országát «Országot Ázsiában a Tanakszvil-től keletre» – amelyről határozottan szó van a sagában. Azonban a józan ész felülkerekedett:

«Amikor mindketten megunták, béketárgyalásokba kezdtek, egyezséget kötöttek és kicserélték a foglyaikat. A vanok a legjobb embereiket adták – Gazdag Njerdát és a Fiát Frejrát, az **ászok** pedig cserébe azt, akit Henirnek neveztek, és azt beszélték, hogy jó vezér válik majd belőle. Magas növésű és igen csinos volt. Az **ászok** vele együtt küldték, akit Mimirnek hívtak, nagyon bölcs embert, a vanok pedig szintén a legbölcsebbet adták cserébe. Kvaszirnak hívták. Amikor Henir megérkezett a vanok lakóhelyére, mindjárt megtették vezérnek».

Azonban nem egyszerű következtetést levonni az ászok és a vanok közötti szoros és tartós kapcsolatról, amely a *Szkíta Skandináviában* együtt élők között volt, de «nem az Északi tenger elkülönülő partjain», hanem «Oroszország déli felén» alakulhatott ki. Az ilyen érintkezés nyilvánvaló következménye a vanok nemzeti nevének az **ász-alánokkal** kötött szövetségük elnevezésére való használata volt: a «van-alánok» néven kezdték őket nevezni, amiből a «**van-d-alánok**» (vandálok) forma keletkezett.

6.

A történelemhez néha úgy kell közelíteni, mint a matematikához, amelyben hogy valamit bizonyíthassunk ezer példát kell felsorolni, és hogy megcáfoljuk – egyet: Guillaume de Rubrouck, aki Kelet-Európába utazott a 13. évszázad közepén, írta a könyvében, amely így is nevezett «Utazás a keleti országokba»:

«A szóban forgó Kanária tartományát tehát három oldalról tenger öleli körül, éspedig: nyugatról, ahol Kherszón (Hersones), Kelemen városa van; délről, ahol Szudak (Soldaia) városa, a tartomány csücske fekszik, mely felé mi is hajóztunk; keletről pedig a Don tengere övezi, ott, ahol Maritandis vagy Matrika városa s a Don tengerének torkolata van. E torkolaton túl van Zíkiá, mely nem hódol a tatároknak, kelet felé a szvánok és ibérek, akik szintén nem engedelmességek nekik».

Ennek közlésnek megfelelően a szvébek Zikiától keletebbre voltak találhatóak, Zíkiá pedig, és ez hitelt érdemlően ismeretes, Matrikával (Tmutarakannal) volt szomszédos: «Tudnunk kell, hogy Zíkiában ... kilenc kőolajforrás van» – olvashatjuk Konstantin Porphyrogenetosnál.

Lehetséges, érthető, hogy a szvébek Rubrouck által Zikiától keletre való elhelyezése hibás, amint ez hasonló esetekben is történt, de figyelmet kell fordítanunk arra, hogy Rubrouck abszolút pontos az által említett földrajzi objektumok lokalizációja tekintetében, és nincs rá magyarázatunk, hogy miért éppen a szvébek tekintetében követett volna el nyilvánvaló melléfogást. Kellő alapunk van feltételezni, hogy Rubrouck a tárgyak valós helyét írta le. Hogy ebben meggyőződünk, ezúttal is forduljunk «Az Ynglyngek történetéhez».

Fontos arra hivatkoznunk, hogy a saga szövege szerint a vanok és az **ászok** is Nagy Svédországban (Nagy Suidiod): a vanok – a Tanaisz folyó torkolatánál, az **ászok** – tőle keletre találhatóak. «Nagy Svédország» mint különböző területek egyesülésének elnevezéseként szerepel, az itt élő népek közös nevéként. Ebben meggyőződhetünk, abból a tényből

kiindulva, hogy az Európa északi részére áttelepült *ászok* az új lakóhelyüket szintén Svédországnak hívták – Kis Suidiodnak.

De a további fejtegetések érthetetlenek lesznek, ha nem készítünk pontosítást, magát a «svédek» népvétet illetően: fontos megértenünk, hogy abban a formában, amelyben ez a szó előttünk áll a régi Sueonia lakói elnevezésének orosz transzkripciója. Az említett ősforráshoz legközelebb álló transzkripció (Suidiod – Szvediod - Svediod) minden valószínűség szerint a késői középkorban történt. Az orosz krónikák a 13–14. évszázadban még szvébekről beszélnek, és nem svédekről: «Azok a varjágokat, akiket Rusznak neveznek, mint a többieket, szvéknek, másokat pedig ourmánoknak, angloknak, némelyeket meg gótoknak; éppen úgy, mint azt az országot, ahol a szvék élnek, oroszul Szveóniának hívják».

A «Bertinszkij évkönyvben», amelyben egyebek mellett, arról is szó esik, hogy 829-ben Theofilos görög császár követséget küldött a frankok királyához, Jámbor Lajoshoz, a szókapcsolat pedig, amelyet úgy fordítottak oroszra, mint «svéd törzsek», az eredetiben így fest: «eos gentis esse sueonum».

Ily módon, kölcsönös összefüggésbe hozva Rubrouck-kal, hogy a szvébek a «Tanaiszi-tengertől keletebbre laktak» (Azovi-tenger, ahová a Tanaisz – Don ömlik), Snorri Sturluson útbaigazításával, hogy Ösvédország (Szveónia) területén folyik a Tanaisz folyó. Következtetésképpen, hogy ez a terület a szvébek őshazája volt, és a «szvébek» elnevezés ugyanannak a nemzetségnévnek a transzkripciója, amely a mai orosz nyelvben «svédekként» hangzik. Még egy bizonyítékot kell felhozunk a fenti állítás igazolására. A szvék országáról (Sueonum) Európa délkeleti részén (egészen Rubrouckig) ezt tudta Strabón:

«Azokhoz a népekhez, amelyek a Dioskuriában (a mai Szuhumi helyén terült el) élnek, tartoznak a szvék is, akik megelőzik a szomszédjaikat a hatalomban; és azt mondhatjuk, hogy szinte a legharcosabbak és legerősebbek a többi nép között. Mindenesetre ők uralkodnak a környező népek fölött, elfoglalják a Dioskuriás fölé emelkedő Kaukázus csúcsait. Királyuk van 300 fős tanáccsal, és 250.000 főből álló hadsereget képesek kiállítani. Ténylegesen az egész néptömeg hadképesnek tekinthető, jóllehet szervezetlen erőként. Az országukban, a közlés szerint, a hegyi patakok aranyat sodornak magukkal, és a barbárok rostákkal és prémekkel nyerik ki a ezt a vízből. Innen ered, beszélnek, az aranygyapjú mítosza is. Némelyek szintén ibériaiaknak nevezik őket – ugyanúgy, mint a nyugatiakat (azaz a Pireneusi Ibériába valókat) – az aranylőhelyek kapcsán, amelyek mindkét országban megtalálhatók. A szvék mérget használnak a nyílhegyeikre, amelyek nemcsak az általuk ejtett sebek, hanem a szaguk által is kínszenvedést okoznak. Az egyéb Kaukázus körül élő népek csekély és jelentéktelen földterületet foglalnak el» (Strabón, Geographia 17 könyvben. «XI, II, 19»).

Mi már megindokoltuk azt, hogy az «eos gentis esse Sueonum» (szvék) és a szvébek közé miért lehet egyenlőségjelet tenni. Ezt indokolja Strabón megjegyzése, hogy «némelyek szintén ibériaiaknak nevezik őket». Rubroucknak a szvébek és ibérek szomszédtságáról való megállapítása: «... e torkolaton túl van Zíkiá, mely nem hódol a tatároknak, kelet felé a szvánok és ibérek, akik szintén nem engedelmeskednek nekik». Így Strabónnál a «szvék – ibérek», Rubroucknál pedig a «szvébek – ibérek» alkalmi kapcsolatai egy és ugyanarról tanúskodnak. Arról is szólnak-e, hogy az egymáshoz közeli vidékek, a múltban egy ország voltak? Ez az ország, amely napjainkig létezik és mint Szvanétia ismert, gyakorlatilag ott helyezkedik el, ahol Strabón idejében is megtalálható volt (a Kaukázusban – K. J. B.).

Ily módon, a szvébek, mint az egyik *ász* (*alán*) törzs neve, fennmaradt a saját ősi földjén. Összehasonlítva őket az Európa északi részére átköltözött földijeikkel, fordítva is lehetséges a a helyzet: amennyiben az új lakóhelyen is megőrizték a Svécia (Szveónia) elnevezést, idővel az «*ászok*» népvétet kiszorította a «svédek» («szvék») népnév.

7.

Még maradt az *alánok* (*ászok*) történetéhez kapcsolódó kérdésünk, amelyre magyarázatot szükséges keresnünk. Ennek a kérdésnek az alapját Jordanes ismert gót történésznek a gótok az Azovi-tenger partvidékéhez történt előnyomulásáról szóló közlése képezi:

«Ugyanerről a Szkandzi szigettől... jöttek ki valamikor Brig nevű királyukkal a gótok... Alighogy partra szálltak, arra a földre léptek, amelynek azonnal nevet is adtak. Úgy beszélnek, hogy azt a mai napig is Gotiszkandzának nevezik... Hamarosan az ulmerugok földjére nyomultak onnan előre, amely akkor az óceán (Balti-tenger) partján feküdt... Akkor meghódították a szomszéd vandálokat, a győzelmük után egyesültek velük. Amikor ott úgy elszaporodtak, hogy a Beril után uralkodó ötödik király, Filimer, Gadarig fia elhatározta, hogy a gótok seregével és a családokkal együtt elmegy onnan egy kényelmesebb és megfelelőbb helyet keresni a letelepedéshez. Megérkezett a *Szkíták* földjére, amelyet a nyelvükön Ajumnak nevezetnek... Innen már, mint győztesek, eljutottak *Szkítiának* a Pontusi-tengerrel szomszédos távoli vidékére is».

Ugyanakkor a Jordanesnél sokkal nevesebb történetíró, – Josephus Flavius a gótokat *szkítáknak* tartotta, amivel Jordanes elégedetlenségét is kiváltotta. Az utóbbi ennek kapcsán írta: «Josephus az annálek leghitelesebb elbeszélője, aki mindenütt tiszteletben tartja az igazság elveit, a dolgok eredetét a kezdetüktől fogva tárja fel, eltekintve a gótok származásáról mondottakat». A Magógtól való eredetüket említve, arról győz meg, hogy a törzsük és a nevük alapján is *szkítáknak* hívják őket». Megjegyezzük, hogy Josephus Flavius Jordanesnél öt évszázaddal élt korábban, nem ismerhette annak véleményét «a gótok törzsének az eredetéről», neki is megvolt a sajátja. Annak ellenére fel kell tételeznünk, alaptalanul, hogy nem ismerte a nevezett Inovajszkij idézett nyelvészeti következtetését: «Éppen úgy a giták, geták, gótok és gutok alakváltozatok lényege a «gogja» tő, amelyet a «kit»-hez (a szkíták nevében) közelítünk. A «g», mint ismeretes, könnyen változik «k»-vá, az 'sz'-hangot pedig a *szkíta* szóban prefixálisnak tartjuk. A görögöknél «*szkíták*», Salmasius XVIII. századi leydeni professzor szerint lehetséges az aiol kiejtés szerinti «géták» vagy «géták» 'sz' prefixel ellátott alakváltozatának tekintenünk». De a gótok skandináv származását nemcsak Josephus Flavius tagadta. Miehow említett munkájához fűzött magyarázataiban létezik ilyen megjegyzés: «Ami az általunk tárgyalt (Miehow által – A.G.) szerzőnk «gót kérdésének» a lényegét érinti, akkor, annak ellenére... hogy elhatalmasodik a pángermán szemlélete, a Jordanesből kiinduló legújabb régészeti kutatások más megoldást is megengednek. V. I. Ravdonikas: «A Krím barlangvárosai és a Fekete-tenger északi partvidékének stadiális fejlődésével kapcsolatos gót problémák». (Gót gyűjtemény, Izvesztyija GAIMK, 1932. XII. k. 1–8. 5–106. oldal) tényekben gazdag munkájára gondolunk. Elemezvén a Krímben történt utolsó ásatások adatait, és összevetjük őket a mostanáig ismert anyagokkal, V. I. Ravdonikas határozottan tagadja a krími gótok skandináv vagy baltikumi származását, és ezzel együtt kétségbe vonja a gótok etnikai egységességét, továbbá pedig a gótok problémájának megoldásra használt régi metodológiát.

Következésképpen az ilyeneket, mint Paulus Diaconus: «ugyanerről a Szkandza szigettől», «amelyről valamikor Brig nevű királyukkal a gótok kijöttek» és «*Szkíta Skandinávia*» «szűkebb értelemben ez az ókori *Szkítia*, azaz Oroszország déli fele» volt, vagy Jordanes: «*Szkítia* legtávolabbi része, amely a Fekete-tengerrel szomszédos».

De akkor a gótok történetéhez is abból a pozícióból kell közelítenünk, mint az *ászoké* is, amelynek a lakossága Európa északi részére annak a délkelet végeiről való migrációval került, és innen már nem messze vagyunk a következtetéstől, hogy a gótok Kis

Sveóniába (Északi Skandináviába) az *ászokkal* jöttek. És lehetséges, hogy a különböző neveik egy és ugyanazon népei lennének?

8.

Ennek a tanulmánynak az elolvasása után a szerzőről az olvasóban az a vélemény alakulhat ki, hogy *«pánalán»*. De annak az *alánokhoz* sem a nemzeti hovatartozása, sem a lakóhelye, sem a munkahelye szempontjából semmi köze nincsen.

A felsorolt fejtegetések csak a történeti források összevetéseinek és elemzéseinek az eredményei. Felesleges bármely hipotézis igazolására az ismert tény megisméltése, beleértve a történelmi jellegűt is, amely az általa megoldott ellentmondások többségét inkább másként, a tárgyukban rokon tények összehasonlításával magyarázza.

D. I. Ilovajszkij következtetései, hogy *«Szkítia* nevét átvitték az Északi-tenger távoli partjaira, ezekkel a partokkal összevegyítették a *Szkítiára*, mint óhazára való visszaemlékezést, a krónikák ezeket az emlékeket pedig elsődlegesen Skandináviához kezdték kapcsolni. Hivatkozhatunk G. V. Vernadszkij *«az etnikai és faji erőkifejtés folyamatosságáról»* való meggyőződésére, Thor Heyerdal feltételezésére, hogy a mai norvégek, dánok és svédek ősei a legrégebbi időkben a Fekete-tenger partvidékén és a Kaukázus északi körzeteiben *ász* név alatt éltek. Innen az 1. évszázad közepén Európa északi részére költöztek át, élükön azzal a vezérrel, akit Odinnak neveztek, annak a képletnek az alkotóiává válva, amelynek segítségével sok olyan már néhány évszázada létező kérdésre kaphatunk feleletet, amelyek az európai nemzetek kialakulásával kapcsolatosak».

Minden etnosz az idők folyamán etnikai csoportokra bomlik (törzsekre), amennyiben magában az etnosznak a belsejében van hely a létezés különböző feltételei számára. Az *ászok* törzsekre bomlásának összetett okai voltak: egy részük ősi lakóhelyéről új helyre távozott el. Kétségtől, hogy az ilyen elhatározást komoly ellentétek előzték meg, és jelentős mértékben meggyorsították az etnosz szétválását, amely következtében a történelem színpadán megjelenve az olyan népek, mint az *alánok*, vandálok, szvébek, gótok (nevei) nem kapcsolódtak össze az *ászokkal*. Az *«alánok»* nemzeti neve először az I. évszázadban Josephus Flavius és Strabón műveiben nyer említést, azaz (megisméltjük) az *«Ynglinga saga (Az Ynglingeek története)»* idejében, amikor az *ászok* Odin által vezetett része elhagyta a Fekete-tenger északi partvidékét. Az a vélemény, hogy Strabón a jóval korábbi forrásokra támaszkodott (Kr. e. 2. évszázad) feltevésnek tűnik, és sehogyan sem bizonyítható jobban, mint az *«ászok»* régmúltjának a korszakhatárai.

A felsorolt törzseknek a történeti krónikákban rögzített előrenyomulása (adott esetben nyugat felé) az avarokéhoz, hunokéhoz és a mongolokéhoz volt hasonló. Ellenben ha az *alánoknak* a hun invázióval kapcsolatos Közép-Európában történt megjelenését is felvetjük, akkor ez szintén az etnikailag hozzájuk közelálló vandálokhoz és szvébekhez fog kapcsolódni, ami megérteti velünk az *alán–vandál–szvéb* szövetség létrejöttének és tartósságának az okát, amelynek a résztvevői bizonyára egyedüliek a világtörténelemben, akiknek sikerült keletről nyugatra legyőzniük valamint a legtávolabbi nyugati széléig bekebelezni az egész Európát.

Fordította: Kovács J. Béla

A szerző: **Arkagyij Gajszinszkij** – 1946-ban Dnyepropetrovszkban született. Építészmérnök, egy hatalmas építési vállalat vezetőjeként dolgozott. Az utóbbi két évtizedben Izraelben él, a szakmájában dolgozik. A „Rövid kommentárok az oroszok, zsidók, kozákok és szlávok. Kijev, 2000.” (”Краткие комментарии к истории русов, евреев, казаков, славян”. (Киев, 2000 г.) c. könyv és mintegy 30 tanulmány szerzője az időszakos sajtóban.